

TEM 17.5.2023
 Kimmo Ruth, työmarkkinaneuvos

Vastaukset Osaava Suomi –reformiryhmän kuulemistilaisuudessa 12.5. esitettyihin kysymyksiin työvoiman kohtaanto-ongelmista

Osaava Suomi -reformiryhmän kuulemistilaisuudessa 12.5. työvoimapolusta ja työvoiman ylitarjonnasta esitettiin kysymyksiä, joihin kuulemistilaisuudessa ei voitu vastata. Kysymykset koskivat TEM:n analyysin tuloksia ravintolatyöntekijöiden ja koulunkäyntiavustajien ylitarjonnasta. Yrittäjiltä ja muilta työnantajilta saadun palautteen mukaan ko. ammattien työvoimaa ei ole saatavissa.

Kohtaanto-ongelmista on kyse, kun, joissa työnantajien kokemista rekrytointi-ongelmista ja erittäin suuresta työvoiman kysynnästä huolimatta on myös paljon työttömyyttä. Näistä merkittävin ala on majoitus-, ravitsemis- ja matkailupalvelut, mutta saman tyyppinen tilanne on myös liikenteen ja logistiikan sekä rakennetun ympäristön aloilla. Esimerkiksi tarjoilijoiden työttömyysaste alkuvuodesta 2023 oli 15 %, mikä on selvästi korkeammalla kuin ennen koronaa vuonna 2019 (11 %), vaikka avoimien työpaikkojen määrä on koronaa edeltävään aikaan nähden yli kaksinkertaistunut ja ravintolat rajoittavat aukioloa työvoiman saatavuuden vuoksi. Aloilla noin joka kolmas työnhakija on pitkäaikaistyötön, joten syy kohtaannon heikentymiseen löytyy osin osaamisen, työnhakuaktiivisuuden ja työkyvyn heikentymisestä työttömyyden pitkittyessä. Pitkäaikaistyöttömien työllistymissuunnitelmissa koulutus on hyvin pienessä roolissa, joten potentiaalia kasvattamiseen olisi. Samaan aikaan aloilla epätyypillisten työsuhteiden osuus on kasvanut ja palkkataso useimmissa ammateissa on matala, mikä heikentää avointen paikkojen houkuttelevuutta työnhakijoiden silmissä. Esimerkiksi mara-alalla 2/3 avoinna olevista työsuhteista on lyhytaikaisia, osa-aikaisia tai vuokratyösuhteita.

Ravintola-työntekijöitä (kokkeja), kirvesmiehiä, rakennusmaalareita, kuorma-auton kuljettajia, koulunkäyntiavustajia ja lastenhoitotyöntekijöitä on työttömänä jopa niin paljon, että kohtaanto-ongelman rinnalla voi puhua myös jopa ylitarjonnasta: jos kaikki avoimet työpaikat täytettäisiin, jäisi työttömäksi vielä 1 600 ravintolatyöntekijää ja 1 900 koulunkäyntiavustajaa. Tarjotuista työsuhteista valtaosa on lyhytaikaisia ja osa-aikaisia, ja toisaalta kaikilla työnhakijoilla osaaminen ja työnhakuaktiivisuus ei ole kovin korkealla tasolla, mikä selittää miksi työnantajilla voi olla vaikeuksia löytää esimerkiksi ravintolatyöntekijöitä, vaikka näitä lukumääräisesti näyttäisi olevan jopa enemmän kuin kysyntää on.

Ravintolatyöntekijöihin luetaan erilaiset kokki-ammattit, joiden osaamisvaatimuksissa on vaihtelua Michelin-tason kokeista pizzan paistoon ja eri etnisten ruokakulttuurien osaamiseen. Vastaavasti työttömistä kokin ammatillinen tutkinto on noin 67 prosentilla, eli osaaminen riittää tyypil-

lisesti vain alemman vaativuustason kokin tehtäviin. Työttömistä koulunkäyntiavustajista niin ikään noin 67 % on suorittanut sote-alan ammattillisten tutkinnon, minkä lisäksi mukana on jonkin verran kaupan alan tutkinnon suorittaneita, ylioppilaita ja muutamia pelkällä peruskoulupohjalla. Näin ollen osa ylitarjonnasta selittyy myös ammattien sisäisillä osaamisvaatimusten kohtaamattomuudella: kaikki kyseisen ammatin työttömät eivät sovellu mihin tahansa saman ammatin työpaikkaan.

Myös sesongit vaikuttavat tasapainoon. Koulunkäyntiavustajien työsopimukset päätetään yleisesti toukokuuhun ja työttömyys on suurta kesäkuukausina: kesäkuukausina ylitarjontaa on yli 5 000 henkilöä, on lukukauden aikana luku noin 1 000, jolloin vuosikeskiarvo asettuu 1 900 henkeen.